

РЕЦЕНЗИЯ

От: Проф. д. н. Николай Йорданов
Институт за изследване на изкуствата
Научна специалност: Театрознание

Относно: Дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ .

Автор на дисертационния труд: **Крис Митков Шарков**

Тема на дисертационния труд: *Взаимодействието режисьор – актьор в създаването на театрален спектакъл в началото на 21-ви век*

Обект на настоящата рецензия е представеният от Крис Шарков дисертационен труд в обем от 140 страници без приложенията (задно с тях 145 страници). Текстът е структуриран в три глави, като към тях има увод, заключение, библиография и приложение. Авторът на дисертацията е завършил „Режисура за драматичен театър“ в НАТФИЗ „Кр. Сарафов“ и в момента е редовен докторант в катедра „Драматичен театър“, факултет „Сценични изкуства“ в НАТФИЗ. След завършването си на магистърската си степен е бил режисьор в различни театри в страната, преподавател в академията – асистент по актьорско майсторство за драматичен театър (2016–2024) и асистент по режисура за драматичен театър (2024–2026).

Крис Шарков изследва проблем, който в миналото е бил обект на множество анализи, практически наставления и дебати, тъй като театралният ХХ век ясно налага фигурата на режисьора като водеща в работния процес на сцената, а актьорите са споделяли (или не) работна методология, която ясно е дефинирала взаимодействието между тях и режисьора. Днес, в хибридността на нашата епоха, работните методологии вече не са императив, а взаимоотношенията между режисьор и актьор се нуждаят от предефиниране. Или както, твърди авторът още в увода на своето изследване „В първите години на 21-ви век обаче се наблюдават нови процеси в създаването на театралния спектакъл. Те са все още не докрай артикулирани и познати, но е осезаемо, че театралното изкуство е в процес на промяна.“ (с. 6) И неговата основна хипотеза е, че тази отношения вече са се променили, а той се заема да ги анализира през призмата на водещи

практики в световния театър, съществуващи теоретични изследвания и собствен практически режисьорски опит. В този смисъл дисертацията се занимава със значим проблем за теорията и практиката на театъра, който изисква актуалното му осмисляне.

Първа глава е историческо представяне на взаимодействието между актьор и режисьор през призмата на наследството, което са ни оставили големите реформатори на театъра през ХХ век. Представени са основни режисьорски фигури като Станиславски, Крейг, Райнхард, Майерхолд, Пискатор, Брехт и др. с добро познаване на техните възгледи за театър, максимално обобщени и центрирани около работата им с актьора както по отношение на неговото обучение, така и при изграждането на сценичния образ. Крис Шарков е демонстрирал своето отношение към приноса на всяка от тези емблематични фигури чрез отделеното място в неговия текст при представянето им. Най-подробно са представени Станиславски и Брехт, защото очевидно Крис Шарков възприема техния принос като най-значим за развитието на театъра през ХХ век. След това е проследена в резюме българската театрална история до Втората световна война през опцията на изследвания проблем. Ясно си вижда желанието на автора да види този сегмент от театралната ни история като част от общоевропейския културен процес. Текстът продължава следвайки логиката на историческото представяне на развитието на театъра и все по-налагащата се режисьорска фигура в театралния спектакъл през основни имена като Арто, Гротовски, Брук и др. Тук се представят практики на лабораторния театър и на авторския режисьорски театър, като по този начин са анализирани процесите, които тласкат развитието на театралната режисура през втората половина на ХХ век. Тук веднага бих искал да отправя свое пожелание към представения текст, особено ако той иска да има своя публикация или свое продължение в бъдеще. В логиката на историческото оглеждане на процесите би следвало да се направи бърз обзор на режисьорските практики в българския театър и във втората половина на миналия век, така както е направено и за първата му половина. Наистина, няколко десетилетия след Втората световна война, българският театър остава отделен чрез „желязна завеса“ от тенденциите в театъра в Централна и Западна Европа, и все пак, въпреки идеологическите ограничения той успява да натрупа ценен опит във взаимодействието между режисьор и актьор.

Втора глава на работата представя водещи европейски режисьори, които са работили едновременно през ХХ. и ХХІ. век и това са Ариан

Мнушкин, Томас Остермайер, Иво ван Хове, Ян Фабър. Всъщност авторската хипотеза за този избор е, че те са мостовете, които пренасят, но и променят с оглед на променения социокултурен контекст на новия век натрупания театрален опит до този момент. Тези фигури са представени подробно, в развитие. Тук са проследени в детайли и фазите на работния процес при всеки от тях и базисните отношения между режисьор и актьор. Зад отделните практики и възгледи се търсят модели на взаимоотношения – при Ариан Мнушкин например е подчертана колективната работа в творческия процес, а Ян Фабър е представен като интересно съчетание между постдраматичен театър и авторитарен (наречен от автора дори „тоталитарен“) тип режисура. В тази глава личи познаване в дълбочина на работните процеси при всеки от разгледаните режисьори и умение да се изведат именно типовете взаимодействия между режисьор и актьор.

Трета глава на дисертацията се центрира върху личния режисьорски опит на Крис Шарков и той стъпва върху конкретната си работа с актьорите в негови постановки. От множеството реализирани свои спектакли той е избрал „Дивата патица“ от Ибсен, „Частици жена“ от Ката Вебер, „Елементарните частици“ по романа на Мишел Уелбек. В представените случаи внимателно е разгледана технологията на работния процес между режисьор и актьори: създаването на актуална версия на текста, кастингът, съвместната работа с актьорите върху сценичния вариант на текста, репетициите на маса и на сцена, интересна е фазата на т.нар. парарепетиции, когато актьорът работи с консултанти, посещава места, гледа филми и т.н.

Като режисьор Крис Шарков има предимството, че е работил както в репертоарните театри, така и на независимата сцена. Това му дава възможност да види разликите в технологията на изграждането на спектакъла в различните случаи. Тази съпоставка намирам за приносна, защото тя прераста в опит за теоретично обобщение и на естетическо ниво. Авторът разглежда независимия театър като поле за алтернативни театрални практики, най-вече постдраматични. Именно при тях той открива разликите между взаимодействието между режисьор и актьор в драматичния театър и постдраматичния театър. Крис Шарков има ясното съзнание, че постдраматичният театър не се препокрива изцяло с естетиката на независимата сцена, но ясно е също така, че постдраматичните сценични форми са предпочитани от нея. Можем да видим и как независимата сцена, поради обитаване на нетрадиционни пространства, липса на екипи – постановъчни, актьорски, технически, административни, разделени по

спецификата на труда, както е в един публично подпомаган репертоарен театър, избира постдраматичните сценични форми, поради и практическата невъзможност да предложи други. Същевременно тъкмо независимата сцена променя йерархичните отношения в една театралната организация и това естествено влияе върху връзката между актьор и режисьор. Променя се и разбирането за актьора и това вече се възприема като сдвоена фигура между действащо лице на сцената, изграждащо образ на персонаж, и като пърформър.

Естествено, изследването на Крис Шарков няма за цел да изчерпи всички модели на взаимодействието между режисьор и актьор в съвременния театър. Но то се опитва да даде своите отговори на един труден въпрос, който обновено остава размит в множеството представи за театър и сценични практики, които ни предлагат първите десетилетия на новия век: как може да бъде дефинирана на базисно равнище функцията на режисьора днес в изграждането на спектакъла. В това отношение авторът ясно заявява своето разбиране: „понятието „еволуция“ смятам за по-подходящо от манифестни фрази като „смъртта на автора“ или „края на режисьорския театър““. (с. 134) И това обяснява логиката, по която е конструирано неговото изследване – от големите открития на театралните реформатори през миналия век, през ярки режисьорски фигури, които мислят за театралността в двойствения модус между драматичен и постдраматичен театър, до конкретната ситуация на българската сцена и собствения режисьорски опит.

Погледнат като цяло, представеният труд от Крис Шарков представлява приносно изследване на значим за театралната теория и практика проблем, свързан с взаимодействието между режисьора и актьора в съвременния театрален спектакъл. Демонстрирани са познания на автора както в исторически, така и в теоретичен аспект. От коментиранияте и цитираните автори личи добросъвестно проучване на съществуващата литература по въпроса. Представена е технологията на работа при изграждането на спектакъла с оглед на изследвания проблем както при репертоарните театри, така и в практиката на независимите театрални формации. Трябва да се подчертае овладяността на стила на автора, прецизността при цитиране и т.н. Бих препоръчал допълнителна коректорска работа – най-вече относно използването на пълния и краткия член при съществителните от мъжки род.

Независимо от направените пожелания за допълнения в първа глава относно развитието на театралната режисура в България през втората половина на XX век, с които докторантът има пълното право да се съобрази или не, общото ми впечатление е за една добре написана дисертация. Тя има своите безспорни приноси. В изследването е демонстрирана театрална ерудиция, аналитично мислене и желанието да се разгледа изследвания проблем в широк социокултурен и философски контекст.

Познавам и практическата работа на докторанта като режисьор на спектакли, които са го открили като едно от водещите имена в театралния живот в нашата страна.

Ето защо убедено мога да констатирам, че представеният от Крис Шарков дисертационен труд „Взаимодействието режисьор – актьор в създаването на театрален спектакъл в началото на 21-ви век“ притежава всички качества, за да бъде присъдена на неговия автор образователната и научна степен „доктор“.

Гласувам „ДА“.

12.03.2026

проф. Николай Йорданов